

De mensen van voorbij
zij blijven met ons leven.
De mensen van voorbij
ze zijn met ons verweven

2 november 2020 – Terwijl het christendom in de lage landen aan een trage, eeuwen durende opmars bezig was, bloeide rond het jaar 1000 in Frankrijk al een rijk kloosterleven. Zo ook in de abdij van Cluny, een stadje nabij Mâcon. Daar zetelde de benedictijner Orde van Cluny die tussen 900 en 1200 grote invloed had op de politieke situatie en het religieuze leven in West-Europa. In het bijzonder de abt *Odilo van Cluny* zette zich in voor de vrede in het toen allesbehalve vredige Europa. Hij gaf in 998 opdracht jaarlijks in de met de abdij van Cluny verbonden kloosters (dat werden er meer dan 50!) op een liturgische wijze alle overleden gelovigen te herdenken. In de 14de eeuw werd deze herdenking algemeen in de (nu) Rooms-Katholieke Kerk en zo staat sindsdien 2 november – de dag na *Allerheiligen* – als *Allerzielen* op de kalender.

Had ik als orthodox protestantse jongen in de eerste helft van de jaren vijftig iets met Allerzielen? Nou en of. De ingang van het R.K. kerkhof van Zwolle was 120 meter van ons huis. Op en rond dat kerkhof van toen was voor ons buurtjongens altijd wat te doen. Het mocht niet maar we speelden er wel, beleefden er (alleen al daardoor) in onze fantasie spannende avonturen. We vergaapten ons aan de zwarte lijkkoets, de in het zwart geklede en met een zwarte hoge hoed getooide koetsier, de met zwarte kleden bedekte, dampende paarden. We volgden begrafenistoeten op weg naar het graf op gepaste afstand. Met Allerzielen was het een drukte van belang. De door de kerkhofbeheerder (toen ‘doodgraver’) gekweekte witte chrysanten werden die dag verkocht, waarna de graven ermee werden getooid. De chrysant, de laatste twee eeuwen in onze contreien dé herfstbloem, groeide oorspronkelijk in China. Daar was de chrysant niet het symbool van de dood maar van geluk en gezondheid, van een lang leven – nu, in de traditie van Allerzielen, van eeuwig leven voor *de mensen van voorbij*.¹ Zo waren wij met het leven en de dood vertrouwd.

Hoeveel verhalen zal ik vertellen van *de mensen van voorbij* die in mijn leven van grote betekenis zijn geweest, hoeveel niet vergeten namen noemen? In alle fasen van mijn leven zijn er mensen geweest die mij ondersteunden en bemoedigden, mij bij de les hielden, mij kritisch en betrokken bevroegen naar het waarom van mijn handelen, die mij leerden te ontdekken wat werkelijk van waarde is, die mij aanmoedigden te spreken als niet gezwe-gen mocht worden. Ik mocht door hun aanwezigheid in mijn leven worden wie ik ben. In veel van mijn lezingen en toespraken die ik mocht houden – met name in de negentien jaren toen ik leiding gaf aan vier ziekenhuizen en een hogeschool – sprak ik ook vaak over het feit dat wij in onze arbeid, in ons leven niet zonder betekenisvolle mensen om ons heen kunnen bestaan. Ik vroeg dan vaak aan de toehoorders om – als voorbeeld – in gedachten terug te gaan naar hun schooltijd: “Er is vast één juf of meester, één leraar, één docent waarvan u zult zeggen: die was het, die is voor mij van grote betekenis geweest.” Ik zag altijd gezichten van herkenning. Voor mij was ‘meneer’ Van Westenbrugge, hoofd van mijn lagere school, dé man. Zijn naam staat hier voor alle namen van *mensen van voorbij* die met mij verweven zijn. Nu ik dit schrijf wil ik nog een naam noemen van een leraar die ik alleen maar ken omdat hij nu niet meer leeft. *Samuel Paty*, ‘de docent die iedereen wilde hebben’. Hij werd op een vreselijke manier het zwijgen opgelegd omdat hij de moed had te spreken over onze vrijheid van denken, spreken, geloven. Daarover kon hij niet zwijgen.

*Adieu monsieur le professeur
On ne vous oubliera jamais
Et tout au fond de notre coeur
Ces mots sont écrits à la craie*

De mensen van voorbij
zij blijven met ons leven.
De mensen van voorbij
ze zijn met ons verweven
in liefde, in verhalen,
die wij zo graag herhalen,
in bloemengeuren, in een lied
dat opklinkt uit verdriet.

De mensen van voorbij – ik zie Martijn, onze zoon, broer, zwager, oom Martijn, de *mensen van voorbij*. Zijn geboortedag is 26 oktober 1970, zijn sterfdag 14 mei 2014. Hij is met ons verweven in liefde, in zijn verhalen. Uit één daarvan wil ik graag een deel herhalen² omdat daarin door hem – in bijna poëtisch proza, liefdevol – *mensen van voorbij* worden verbeeld.

"Ik hou van Friesland. Met heel mijn hart en ziel hou ik van Friesland. 'Er is een liefde die heet leven en er is een liefde en die heet dood', schreef wijlen J.W. Schulte Nordholt ooit en zo is het en anders niet.

Ooit, later, zal ik naar Friesland gaan.
Ik zal er kopen: een huisje. Een klein,

afgelegen en eenzaam huisje. Als de avond valt zal ik mij een biertje inschenken, eentje maar, en ik zal mij in de werkkamer terugtrekken en dan zal ik, alleen achter mijn schrijftafel gezeten, het Boek aller Boeken schrijven. Ik zal er, in alle stilte, schrijven Het Grote Honderd-Duizend Doden Boek, het boek dat, naar nog weer later zal blijken, alle andere boeken overbodig heeft gemaakt. En daarin zal ik, schrijvend over Friesland, schrijven van Ulbe van Houten, us leave man, heit en pake, die in St. Anna Parochie ligt. En van Paulus Akkerman, die in Drachten ligt en dat 'de Heare is syn hoeder'. Van Obe Postma ook, natuurlijk, die 'Dichter fan 't Fryske lân', die in Cornwerd ligt. Van Nico Verhoeven, die, in Bolsward, een vaas is en alleen wil zijn. Van Onno Zwier van Haren, dichter en edelman en dood en begraven. Van de Halbertsma's, die in Grouw, maar ook in Deventer liggen. Van de rêstplak fan Eeltsje Boates Folkertsma, stoarn to Frjentsjer, 1-1-1968. Van Tjibbe Geerts van der Meulen, die in de Nederlands Hervormde kerk van Bergum begraven ligt, maar die een grafsteen buiten de kerk heeft. Want dat kan in Friesland. Van Gerben Brouwer ook. Van Douwe H. Kiestra, boer-dichter, die een o zo sober maar o zo mooi grafmonument heeft. Van de 'Friesche Dichter' Jan Ritskes Kloosterman en van zijn dochter Simke, die beide in Twijzel liggen, naast elkaar, al leefden zij in leven gescheiden. Van Jan Cornelis Pieters Salverda, wiens graf in Wons onvindbaar was tot men een plaquette met zijn grafnummer in de kerkmuur inmetselde. En van alle grote grafbeitelaars zal ik u de namen geven, en de werken. En waar die te vinden, natuurlijk, dat ook. En van de klokkestoelen zal ik vertellen. En van de Friese begraafceremonie, dat ook. En van de melancholie natuurlijk, die des avonds komt, wanneer men slapen gaat en die niemand kan verklaren. Een motto heb ik al. Het is van Ida Gerhardt:

Ik heb dit donkere boek geschreven,
want God heeft het mij opgelegd.
Geen uur ben ik alleen gebleven
dat het mij nièt werd aangezegd.'

Dat u zich daar dus geen zorgen meer over maakt."

Verweven met betekenisvolle *mensen van voorbij*, verweven met Martijn, houden wij van het leven, vieren wij het leven met de levenden. **Vier het leven!**

1. De dichtregels zijn uit het gedicht *De mensen van voorbij* van Hanna Lam. De volledige tekst lees je [hier](#)

2. Ik schreef in 2015 [blog 22 Friesland en het onvervuld verlangen](#) met ook toen dit deel van Martijns verhaal.

1. Beelden van Martijn, ondersteund door muziek, getoond bij de presentatie van het boek *Martijn Kroniek van een Asperger*: kijk en luister 101 seconden [hier](#), zie ook www.martijnsteenbergen.nl.

2. Uit het *Requiem* van Brahms: *In Paradisum*, [hier](#) door het Monteverdi Choir o.l.v. John Eliot Gardener

3. *Adieu monsieur le professeur*, al veel jaren door velen gezongen, vind je nu [hier](#), een hommage aan Samuel Paty